

TL 4035 Koloni Politikaları ve Sibirya

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

9. Hafta

Moğol Halk Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği İlişkileri

1921-1925 yılları arasında Dış Moğolistan muğlak bir geçiş dönemi yaşarken iç ve dış politikada sıkıntılar yaşamıştır. Uluslararası alanda Dış Moğolistan'ın bağımsızlığına Çin tarafından itiraz gelirken Sovyetler Birliği dahil hiç bir ülke Moğolistan'ı bu dönemde tanımamıştır. Yine bu dönem iç politikada da gerek eski yönetimin Bogda Gegen gerekse bağımsızlık sonrası oluşan farklı politik grupların birbirlerine karşı güç dengesi oluşturmak istedikleri bir dönemdir.

Bu dönemde Sovyetler Birliği – Dış Moğolistan ilişkileri daha yakından incelendiğinde Sovyet Komintern'inin ve Dış Moğolistan'da dini yaşamda ve ülke yönetiminde egemen olan *Sangha*'nın iki önemli aktör olarak güç mücadelesine girdiğini görmekteyiz.

Sangha çevresinde devlet başkanı ve dini lider olan Bogdo Gegen ve ona yakın çevreler politik kutuplaşmanın bir tarafını oluştururken, Moğol Halk Partisi ise yeni yönetimi temsilen politik kutuplaşmanın bir diğer tarafında yer almaktadır.

1 Kasım 1921 yılında Klyatven Anlaşması imzalanmış ve bu anlaşmaya göre Bogdo Han devletin hanı olarak kabul edilmiştir. Bu anlaşmaya göre anayasal monarşi içerisinde Bogda Gegen'in onayı olmadan yeni yönetim kendi başına karar alamamaktadır. Geleneksel olarak bu dönem içinde Bogdo Gegen Halk Partisi içerisinde de etkin bir konumdadır. Fakat Bogdo Gegen'in bu konumu kısa bir süre içerisinde zayıflamaya başlarken aynı zamanda ülkenin yönetimi teknik olarak Moğol Halk Partisine geçecektir.

Bu dönem içerisinde monolitik olmayan Dış Moğolistan yönetimi içinde politik çekişme sertleşerek devam etmiştir. Mart 1922 ilk seçilen başbakan Jalhanz – Hutuhta, Sodnomın Damdinbazar ve daha sonra 1922-1923 yıllarında dış işleri bakanı olan B. Tserendorj gerek eski döneme gerekse Bogdo Gegen'in siyasi kültürüne yakın devlet adamları idi. Her ne kadar bir dönem Baron Ungern'in komutasında savaşmış Tibet Lama Sajlamoy Sajlama gibi kişiler Bogda Gegen'in eski döneme göre görece otoritesinin eksildiğini düşünerek itirazlarda bulunup sınırlı isyan hareketlerine başlasalar da bu dönemde millî birlik, bağımsızlık ve yapılması gereken reformlar gibi konularda fikir birliği siyasi ortamda sağlanmakta idi. Fakat zaman içerisinde yeni yönetim devlet yönetiminde etkisini arttırmaya başlamıştır. Gerek Moğol Halk Partisi gerekse Gençlik Örgütü ordu, iç işleri ve güvenli merkezleri gibi devletin çeşitli kurumlarında etkili olurlarken aynı zamanda Komintern ile uluslararası alanda ilişkiler kurmaya başlamışlardır.

Diğer taraftan gerek Moğol Halk Partisi gerekse Gençler Birliği de kendi içerisinde monolitik yapılar değildir. Moğol Halk Partisi kendi içerisinde sağ ve sol olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sol grup Bodo ve Yapon-Danzan, sağ grup ise S. Danzan çevresinde şekillenmişti. Her iki taraf da devletin güçlenmesi, geri kalmışlığın aşılması, kalkınma ve Moğolların birleşmesi konularında hem fikir olsalar da. Solcular, kökten reformların, sosyalizmin çerçevesinde yapılması, yönetimde partinin rolünün ağırlık kazanması ve dış politikada sadece Sovyetler Birliğine ve Komintern'e yönelme taraftarı idiler. Sağcılar ise reformların dikkatli ve yavaş yapılmasından, serbest piyasa ekonomisinden, hükümetin partinin üzerinde olmasından ve geniş bir uluslararası ilişkiler ağının kurulmasından yanaydılar.

1921 yılında Sovyetler Birliğinde okuyan gençler tarafından kurulan Gençlik Örgütü ise Moğol Halk Partisinden ayrı bir yapı olarak siyasette rol oynamakta idi. Her ne kadar Gençlik Örgütü de monolitik bir yapı olmasa da sol eğilimler ve Sovyet etkisi burada görece daha kuvvetli idi. Öyle ki Gençlik Örgütü Temmuz 1922 tarihinde yapmış olduğu ilk toplantısında parti ile eşit seviyede olduğunu, kendi ideolojisini ve vazifesini kendisinin tayin edeceğini belirlemiştir. Temmuz – Ağustos 1923 tarihinde yapılan ikinci toplantıda ise Gençler Birliğinin tamamen Moğol Halk Partisinden ayrı, bağımsız politik bir organizasyon olduğu kararı alınmıştır. Öyle ki bu bağımsızlık başbakanlık seçimlerinde kendini hissettirmiştir. Moğol Halk Partisindeki sol kanadın itirazlarına rağmen Gençlik Örgütü sağ eğilimli S. Danzan'ı başbakanlık seçimlerinde desteklemişlerdir. S. Danzan'ın başbakanlığı ile birlikte yönetim eski feodal gelenekten uzaklaşmış ve görece daha ilerici reformlara açık bir başbakan seçilmiştir. Gençlik Örgütü bu süre içerisinde Uzak Doğu Sekreteri ve *Komintern* bürosu ile sömürüye karşı ortak işbirliğine gitmişlerdir. Buna karşılık *Komintern* yöneticileri de Gençlik Örgütünün solun itici gücü olarak hükümetten bağımsız, parti ile iş birliği içinde bir yapı olmasından yanaydılar.

Siyasi gruplar arasında bu gelişmeler yaşanırken 1922 yılında Moğol Halk Partisi *Sangha*'yı hedef almıştır. Bu hareket ile *Sangha*'nın yeni çıkan kanunlar üzerindeki etkisinin azaltılması hedeflenmiştir. Bir yıl sonra 'da *Sangha*'ya ekonomik bir darbe olarak Shabınar topraklarının işletimi durdurulmuştur. Yine bu dönemde yaşanan siyasi idamlar, Sovyetler Birliğinin Dış Moğolistan'da İç İşleri Güvenlik Ofisini ve gizli polis teşkilatını kurması Moğol politik yapısındaki dönüşümü etkileyen önemli olaylardır.

Neticede 1921-1925 yılları arasında devlet aygıtı içerisinde Moğol Halk Partisi güçlenirken eski iktidarın kadroları yavaş yavaş devlet aygıtı içindeki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Ekonomide feodal zümrenin gücü kırılırken aratların

yaşam standartları görece daha iyi bir seviyeye çekilmeye başlandı. Yabancı firmaların alacakları iptal edilip, yabancı kapitalinin kullanımı kaldırılmıştır. Üretimde devletin rolü ve kooperatifçilik arttırılmıştır. Bu dönemde millî kültürün inşası için çalışmalara başlanmış. Bu kapsamda bilim komitesi kurulmuş, eğitim ve sağlık sistemlerinin kurulması içinde ilk adımlar atılmıştır. Uluslararası alanda Dış Moğolistan'ın statüsü halen belirsiz olmasına rağmen Sovyetler Birliği ve *Komintern* ile ilişkiler güçlendirilmiştir.

KAYNAK:

Teziç, M.C. (2018). Rus (Sovyet) – Çin Politikaları Arasında Değişen Moğol-Tuva İlişkileri. *Modern Türklük araştırmaları Dergisi*. Cilt 15, Sayı 4. Ss. 503-531.

Luzyanin, S.G. (2003). Rossiya-Mongoliya-Mongoliya-Kitay v pervoy polovine XX veka. Politiceskiye Vzaimootnoşeniye v 1911-1946 gg., Moskova: İzdatelstvo OGNİ.